

# Besættelsestiden i litteraturen

Jørgen Sørensen

Besættelsestiden i litteraturen • 1939-2000



Fiktionens fortolkninger 1939-2000

Jørgen Sørensen

SYSTIME 

SYSTIME 

# Modstanden

## Knud Sønderby: af *Den usynlige hær* (1945)

*Poul, der er gift med Alice, var ved krigens udbrud i England. Han bliver senere, formentlig i slutningen af 1943, illegalt sendt til Danmark for at gå ind i modstandsbevægelsen her. Arkitekten Jørgen er Pouls og Alices nære ven og har altid været forelsket i Alice og været meget sammen med hende under Pouls årelange fravær.*

*Poul har efter en skudveksling med tyskerne efter en sabotageaktion, hvor en kammerat blev hårdt såret eller dræbt, for første gang opsøgt sin kone, der bor hjemme hos sin mor, fru Parnvig. Her træffer han også Jørgen. Han overnatter, og derefter følger uddraget her, hvor bl.a. en kommende sabotage planlægges.*

(...)

Poul gik ad villavejen ned til den brede boulevard, som han havde krydset aftenen i forvejen. Han kom forbi den lille sidevej, hvor kammeraten var faldet, og på stedet lå der allerede et par buketter, en med tulipaner og en med hvide blomster. Det virkede uhyggeligt, som om kammeraten allerede var død, noget forhenværende, som man nu mindedes med blomster. Fra villaerne måtte nogen have set, hvad der var foregået, og de, der havde set det, havde i hvert fald troet, at han var død. Poul mærkede den friske morgenluft i ansigtet og åndede den dybt ind og kiggede på træerne og husene og himlen og tænkte på, at det kunne have været ham selv. Hvis spotlightet havde fulgt ham og ikke kammeraten, havde blomsterne nu ligget på fortovet overfor, og det havde været hans egne blomster. Da han kom ned til boulevarden, ventede han på en sporvogn ved stoppestedet. Der stod andre og ventede, og de kiggede i retning af fabrikken, hvor man stadig kunne se den svage røg, og de talte sammen om det og så tilfredse ud. To koner med indkøbsnet i hånden og en høj, gammel arbejder med jakke over overallen og et bankbud med en mappe i hånden, og man kunne se, at de havde talt højlydt sammen og godtet sig, og først da Poul kom, sænkede de stemmerne for en sikkerheds skyld, og samtalen gik i stå, og de kom til at stå hver for sig. Poul følte en dyb tilfredshed ved at se dem, en varmende fællesskabsfølelse med de fremmede mennesker, en fællesskabsfølelse, der et øjeblik voksede, så den rakte ud over stoppestedet, indbefattede alle de forbipasserende, hele byen, lyset og morgenluften og gjorde det til noget kosteligt at være til.

Han stod af sporvognen i den anden ende af byen og gik hen ad en sidegade, til han kom til et garageanlæg med en benzintank foran. Han gik ind i gården og bankede på en lille dør i garagebygningen og blev lukket ind. Garagehallen blev kun oplyst fra et par små vinduer, og lyset var svagt. Der stod et par større lastvogne og en lukket varebil. Et par unge mennesker var ved at arbejde med motoren i den ene af lastvognene, og andre

var i færd med at læsse våben og kasser med patroner og sprængstof ind i varebilen. A. Hansen, frugt- og grøntforretning, stod der på varebilens sider. Poul gik hen til varebilen, og de andre holdt inde med arbejdet og gik hen til ham. 25

– Ja, de fik jo altså Ewald, sagde han, og de nikkede og kiggede tavst på ham. – Vi ved ikke endnu, hvor slemt det er med ham, men det så ud til at være slemt.

Han tav lidt, og så fortsatte han: 30

– Når I har fået alle sagerne ind, så kører I det ud til Emil. I stiller bare vognen inde i gården uden at læsse af. Så forsvinder vi herfra resten af dagen.

– Hvad med kanonen? Vi har fået den op. Kom, skal du se.

Poul fulgte med hen til en af lastvognene. En tyve millimeter kanon var anbragt, så løbet pegede ud over førerhuset. Et par stykker blev ved med at læsse i varebilen, men resten flokkedes om kanonen. 35

– Det ser jo flot ud.

– Det var et helvedes mas at få den op.

En syttenårs dreng i overall stak hænderne i lommen og spyttede ned i kloakristen.

– Jeg forstår ikke, hvorfor vi overhovedet skal flytte noget som helst, når vi har den der, sagde han. Så sku' vi nok få andre til at flytte sig. 40

En af de andre var sprunget op på ladet, sigtede med kanonen ud over førerhuset, gjorde ladegreb og trykkede af, så metallet klirrede.

– Står den godt? spurgte Poul. – Kan du klare den sådan?

– Det skal nok gå. 45

– Den må vi selvfølgelig have bort sammen med det andet. Jeg går ind til Michelsen, sagde han.

Han gik ind i garagens kontor. Der var en slidt sofa, en vægtefon og et bord. Ved bordet sad en bleg, spinkel og alvorlig mand i en gammel, slidt gummifrakke. De nikkede til hinanden. 50

– Jeg synes, at vi blot skal køre våbnene og sprængstoffet bort og ellers lade resten blive, som det er, sagde Poul. Vi har ikke tid til at rode rundt mere end højst nødvendigt nu.

Michelsen så op på ham. Han lignede en missionær eller en kommunelærer, han så ud, som han aldrig kunne smile.

– Ewald kender stedet her, og han ved, hvor vi to bor. 55

– Stedet her vil han opgive sidst, og til nu kan han i hvert fald ikke have sagt noget.

– Ja, sådan med matematisk sikkerhed ... sagde den anden langsomt, men Poul afbrød ham.

– Det var mig, der så ham falde. Man har fornemmelsen af, hvor hårdt folk bliver ramt, ikke? De må vel bringes til bevidsthed, før de kan tale ... Vi må holde det hele parat efter planen, som om der ingenting er sket. Så kan vi jo se. 60

Den anden var skeptisk.

– For fjorten dage siden mistede vi Johannes. I går fik de Ewald.

– Jeg overtog det jo først, efter at Johannes blev taget. Det i går var et tilfælde. Det var luftalarmen. 65

– Men der dukker stadig nye faktorer op. Det er jo det, jeg ikke er meget for. I aftes fik vi besked om, at de var ved at mure et par maskingeværreder op. Hvor, kunne han selvfølgelig kun forklare os omtrentligt. Der skal også være planlagt nye alarmsystemer.

- Så gælder det vel netop om at slå til så hurtigt som muligt.
- 70 – Bare vi havde de helt nøjagtige tegninger, sagde den anden. Du har jo før snakket om, at du måske kunne skaffe dem.
- All right, jeg skal skaffe dem. Jeg var sammen med manden i aftes, sagde Poul. Han gik hen til telefonen og forlangte Jørgens nummer.
- (...)
- 75 Han [Jørgen] hørte nogen på trappen og gik ud og lukkede op. Poul kom ind sammen med en ung mand i vindjakke og sixpence.
- Jeg har taget en kammerat med, Ole Nielsen.
- Det glæder mig at hilse på Dem, sagde Jørgen.
- De gik ind sammen, og Poul gik ind i arbejdsværelset for at telefonere.
- 80 – Sæt Dem ned, sagde Jørgen. Den anden så ud til at være mekaniker, en tæt, harmonisk skikkelse og et harmonisk ansigt med levende, grå øjne. Han satte sig uvant på kanten af en lænestol.
- Gør Dem det endelig bekvemt, sagde Jørgen og tog sit cigaretetui frem.
- Den anden åbnede den øverste knap i jakken, hægtede en stor militærpistol løs og smed den lettet fra sig på rygebordet.
- 85 – Ja, den er kraftedme så ubekvem. Navnlig, når man sidder!
- Jørgen fik budt ham en cigaret og tændt en tændstik, men stadig fornemmede han rent fysisk våbnet, der var smidt skødesløst på bordet. Det hypnotiserede ham og distraherede ham, gjorde det vanskeligt for ham at finde på noget at sige, som skulle han konversere
- 90 et menneske fra en anden klode.
- Mange tak, sagde den anden til cigaretten. Han rejste sig og gik lidt rundt i stuen og kiggede på bøgerne og billederne. De er en god ven af Henrik? sagde han.
- Henrik? sagde Jørgen uforstående.
- Nå, ja. De kender selvfølgelig hans rigtige navn. Han nikkede i retning af Poul i den
- 95 anden stue. – Vi kalder ham Henrik ... Kender De også Ewald?
- Nej, hvem er det?
- Ham de fik i går. Han var også frisk.
- Er han død?
- Det er det, vi ikke ved. Han nikkede igen ind mod Poul. – Det er det, vi venter
- 100 besked om. Hvordan og hvorledes.
- Poul kom ind. Han satte sig ned, tog pistolen fra bordpladen og lagde den ind på hylden underneden.
- Der bliver ringet hertil. Vi må vente, sagde han til den anden. Så sagde han til Jørgen, der var ved at tage glas og en flaske frem fra skabet: – Har du ikke noget mad. Ole her
- 105 har ikke fået noget at spise siden i morges. Han har ikke haft tid.
- Jeg har netop sendt pigen bort. Jeg regnede med, at du helst ville være uforstyrret. Jeg kan selvfølgelig selv smøre noget ude i køkkenet, men det bliver jo ikke så hyggeligt.
- Sæt dig nu ned. Bare der er noget, så kan Ole da selv gå ud og spise det.
- Ja, skide være med hyggen, bare jeg får noget at spise.
- 110 – Så skal jeg vise Dem det, sagde Jørgen.
- Tak skal du ha' ... Ja, jeg siger altså du ... Til Henriks venner.
- Ja, endelig. Nu skal jeg vise dig det.



Ebbe Rode og Poul Reichhardt i en filmatisering af "Den usynlige hær", 1945

Lidt efter kom Jørgen ind igen. Han skænkede i glassene, og de skålede. Han lagde mærke til, at der var noget rastløst og nervøst over vennen. Det var, som han ikke kunne holde sig i ro. Han havde taget et spil kort fra hylden og sad og legede med dem og blandede dem. 115

– Og tak, fordi vi måtte komme, sagde han, da han havde drukket en mundfuld til.  
– Men du er måske heller ikke glad for at se mig.

– Hvorfor skulle jeg ikke være glad? spurgte Jørgen. Og så tilføjede han utilpas, da den anden ikke svarede. – Var Alice da ikke det? 120

– Jeg ved ikke ... Poul kiggede ned i bordet og legede åndsfraværende med kortene.

– Jo, det var hun vel ... Det er måske blot en fornemmelse hos mig. Man har vel gået og forestillet sig en masse ... Alt for meget ... Det er jo også langt tid, jeg har været borte nu. Måske er det også én selv, der er blevet anderledes. 125

Jørgen smilte til ham. Han havde pludselig ondt af vennen og ville gerne hjælpe ham, og det kunne han i hvert fald sige med god samvittighed.

– Selvfølgelig er Alice glad for at se dig. Hun har længtes efter dig. Hele tiden. Det kan du være sikker på.

– Det var, som jeg ikke rigtig kendte hende igen.

– Det har været choket, sagde Jørgen. 130

– Måske. Poul smilede til kortene. – Kan du huske, da vi begge to var forelskede i hende.

Jørgen lo tvungent.

– Ja, kan du huske den pige, vi traf i Sverige. Hende var vi også begge to glade for.

135 Mærkeligt, at det er så længe siden.

– Jeg synes, det er mærkeligt, at det ikke er længere siden, svarede Poul. Alt det dengang. At det er i min levetid, det er sket ... Mig ... Det er, som det må være et andet menneske ... Han tav et øjeblik og begyndte adspredt at lægge en uordentlig kabale. Så fortsatte han: – Det er et helvede at være væk. Du skulle have været derovre den første

140 tid. I et land i krig, og så se, at ens eget land giver blankt op. Og alle andre sloges – var klare over, at de folk *måtte* bekæmpes, måtte slås ned som gale hunde.

Jørgen så på ham, ligesom lidt sky ved vennens udbrud. Så sagde han beroligende:

– Vi tog det forholdsvis roligt. Og de andre slås jo for, hvad de mener er rigtigt.

– De mener! De mener! Mener du også?

145 – Nej, Gud fri mig!

– Nej. Hvad fanden rager det så os, hvad de mener.

– Ja, det er dog mennesker.

– Det er dog mennesker! ... Poul talte indædt med stigende irritation. – Psykopater er de. De forsøger at gøre verden uudholdelig at leve i. De gør dette land uudholdeligt

150 at leve i. Men de er jo også mennesker. De slås for, hvad de mener er rigtigt, selv om vi tilfældigvis mener noget andet, og fabrikkerne går, og kornet vokser ... Til fordel for hvem?

– Arbejderne skal jo leve, sagde Jørgen. De har koner og børn. Vil du måske forlange, at den enkelte arbejder skal gøre sig selv arbejdsløs og se børnene sulte. Hvis han går, er

155 der en anden, der tager hans plads.

– Det er den tankegang, der gør, at tusinder flere end nødvendigt dræbes. Det er den, de feje kryber i skjul bag. Det er den, den griske undskylder sin gevinst med. Det er åndeligt værnemageri! ...

Jørgen havde rejst sig og var gået hen til vinduet. Poul fortsatte hårdt irriteret med

160 kabalen, så samlede han pludselig kortene sammen og sagde med forandret tonefald:

– Undskyld, du. Jeg mener ikke et ord af det hele. Det må være nerverne. Jeg har glædet mig til at se dig igen – og så bliver jeg ubehagelig.

Jørgen satte sig hen på sofaens armlæn.

– Du har da i hvert fald ikke noget at undskylde. Så sagde han, og det lød, som var

165 han undselig ved at sige det. – Vi er nervøse begge to, tror jeg. Vi siger hinanden imod, skønt vi er enige bagved det hele. Måske har vi det også skidt begge to. Du, fordi du gør de ting, du gør, og jeg, fordi jeg ikke gør dem. Og vi bortforklarer det. Men du er dog nærmere ved din gode samvittighed, end jeg er ved min.

– Det er, som om der er en del af mig selv, jeg ikke kan finde mere, sagde Poul. – Hvis

170 jeg nu også bliver fremmed overfor dig og Alice, så bliver den helt borte.

– Jeg ved, at Alice har længtes efter dig.

– Jeg har i hvert fald længtes efter hende. Og så kommer man hjem, og så er det måske smadret sammen med alt andet i denne krig ... Man har troet, at man skadede dem, og så når de måske alligevel at gøre mig mere ondt end jeg dem.

Jørgen havde lyst til at fortælle ham det, som det var. Dette her var for lurvet, følte han. Han rejste sig af ubehag og gik hen til vinduet. Han følte det, som var han trængt op i en krog, som var de alle trængt op i hver sin krog af mismod og ubehag. 175

Så kom Ole ind med en mellemmad i den ene hånd og en bajerflaske i den anden.

– Det er vel nok en pragtfuld lejlighed, sagde han og kiggede sig omkring.

Jørgen smilte smigret. – Jeg er også selv glad for den. Det glæder mig, at De ... at du synes om den. 180

– Ja, mægtig. Sikken den ligger. Sikke nogen stuer og sikken en entré! En stålstang for yderdøren og så en håndgranat ud til dem, når de kom igennem ... Og sikken man ku' ta' dem herfra, hva'! Udnyttende lejlighedens strategiske fortrin lagde han sig på knæ i en døråbning og sigtede med flasken som en imaginær maskinpistol. – Kan du se det? 185

– Jo, sagde Jørgen høfligt. Han kunne ikke skjule sin forbløffelse. Han forestillede sig uvilkårligt ravagen på vaser, lamper, møbler og malerier. Poul lo.

Den anden kiggede op mod det lille ateliervindue over deres hoveder.

– Er taget ikke fladt? spurgte han.

– Jo, sagde Jørgen desorienteret. 190

– Har du en stige?

– Nej.

– Jamen er her ingen stige?

– Det ved jeg ikke. Muligvis står der en ude på køkkentrappen.

Ole så næsten bebrejdende på ham. 195

– Så må vi da undersøge det. Man kan måske stikke op den vej og komme ned et helt andet sted.

Poul lo. – Vi skal jo ikke bo her.

– Nej, men det er da rart for manden selv, sagde Ole. Så vendte han sig til Jørgen – Det er da rart for dig selv at vide, ikke? 200

– Jo, absolut, sagde Jørgen. Han følte sig atter voldført og forbløffet, som var det mennesker fra en anden klode, han var sammen med.

Ole gik ud i køkkenet, og de hørte ham smække med døren til bagtrappen.

Poul smilte. – Det er sådan nogen, vi har brug for, sagde han. – Han er mere værd end ti ministre ... Jeg forstår ikke, hvor den telefon bliver af, tilføjede han så, og derpå vendte han sig direkte til Jørgen: – Det er jeres firma, der har bygget "Metrodan", ikke? 205

– Jo.

– Så har I altså tegningerne?

– Både tegninger og model ... Så kiggede han bestyrtet på Poul. – Vil I forsøge at sabotere "Metrodan"? 210

– Det er et af de vigtigste led i krigsindustrien. Mere er der jo ikke at sige om den ting.

– Og formodentlig et af de led, der passes bedst på. Det er vores seniorchef, der har bygget den. De har netop gjort bestillinger på nye sikkerhedsforanstaltninger.

– Hos jer? 215

– Ja. Vi har holdt dem hen med snak frem og tilbage nu i en måned. Selvfølgelig gør vi et forsøg på at smutte udenom.

Jørgen tænkte på, hvor optaget de havde været af den sag på kontoret. Talrige endeløse samtaler med chefen, om man kunne nægte et sådant arbejde eller ej, og hvad konsekvensen kunne blive. Hemmelige forespørgsler til arkitektforeningen og undersøgelser af, om der var fortilfælde. Henholdende breve til fabrikken, hvor hvert ord var blevet drøftet og afvejet, inden det blev sendt af sted.

– De er allerede selv begyndt at lave noget derude, sagde Poul. – Du må jo kunne lade os se de tegninger og den model.

– Det er umuligt. Det er jo oppe på tegnestuen ...

– Jeg havde før tænkt mig at bede dig, men lod det være, fordi jeg troede, det kunne undgås. Men nu er det blevet nødvendigt. Vi kan jo gå derop i aften, når der ingen er.

– Med vildtfremmede mennesker, sagde Jørgen utilpas. Han syntes også, der var noget barnagtigt i forslaget, som gjorde ham lidt flov på vennens vegne ... Den tanke at komme listende midt om natten som en flok spejdere på øvelse. – Hvad tror du, de ville sige, hvis de opdagede os? Desuden er der nattevagt ...

– Javel, sagde Poul.

– Det er ikke, fordi jeg ikke vil hjælpe, sagde Jørgen og følte sig genert ved Pouls tonefald og den måde, han havde set på ham. Så lo han til ham og sagde oprigtigt, som måtte han dog komme ned på jorden igen og indrømme det. – Men kan du ikke se, at det er en smule pinligt ...

– Javel.

– Og hvordan havde du overhovedet tænkt dig, at det skulle foregå?

– At du i al enkelhed lukkede os ind.

– Og nattevagten? Hvis han opdagede os?

– På "Metrodan" er der mange vagter. Bevæbnede. Det er dem, vi gerne vil sikre os imod.

– Men jeg kender ham. Jørgen sagde det, som var det det sidste halmstrå, han klyngede sig til. Det var så vanvittigt det hele.

– Så meget des bedre!

Jørgen svarede ikke.

– Selvfølgelig skal du vise os det, Jørgen.

– Jo, svarede han opgivende.

(...)

250

*Romanen slutter med, at Poul ved et tilfælde opdager, hvad han tror er et egentligt kærlighedsforhold mellem Alice og Jørgen. Han aftaler pr. telefon et møde med Alice umiddelbart før aktionen, men telefonen aflyttes, lejligheden, de skal mødes i, stormes, og Poul bliver dræbt.*

255

*Som en slags bod påtager Jørgen sig nu at føre sabotageholdet ind i fabrikken, sabotagen lykkes, men Jørgen bliver til slut dræbt eller hårdt såret.*





# KIM

Kim Malthe-Bruuns dagbog og breve  
1941-1945

KRISTELIGT DAGBLADS FORLAG



## VI

*Den 19. december 1944 blev Kim taget i en lejlighed i Classensgade sammen med to kammerater. Han var ubevæbnet og havde sine egne papirer på sig.*

*To dage efter kom det første brev fra Kim vedlagt en seddel af følgende velkendte indhold:*

Personer, der befinder sig i Vestre Fængsel tyske politiafdeling, må kun afsende og modtage ét brev på 20 linjer hver 14. dag. Alle breve skal indeholde fangens fulde navn samt fødselsår og dag, og skal være let læselige. Besøgstilladelse kan søges efter 14 dages forløb regnet fra anholdelsesdatoen og foregår ved henvendelse til »Dansk Røde Kors« Amaliegade 18, København. Der gives kun ét besøg om måneden og kun én person. Henvendelse direkte til politiet er formålsløst.

Der kan afleveres pakke med tøj og toiletartikler hver anden torsdag direkte til fængslet i tiden 12-7. Hertil kræves ingen særlig tilladelse, men skal foregå i bogstavorden således: Torsdag d. 7-12-44 fra A-K og torsdag d. 14-12-44 fra L-O osv. Pakkerne må ikke indeholde breve eller levnedsmidler. Tobaksvarer og læsestof må kun vedlægges, såfremt der foreligger skriftlig tilladelse dertil. Overtrædelse af disse bestemmelser medfører de strengeste forholdsregler.

Adressen er: Tysk politiafdeling, Vestre Fængsel, Kbhv. V.

21. dec. 1944

Kære mor.

Jeg har det udmærket og befinder mig langt bedre end ventet ved mit nye liv. Det er jo unægtelig ganske nye omgivelser og helt nye indtryk, men utvivlsomt udviklende. – Jeg har mange gange i de to sidste dage tænkt på, hvor dejligt det var at bo sammen med dig og nyde al hjemmelivets hygge. Jeg har også tænkt på og ønsket, at du kan være lige så rolig og tryk i sindet, som jeg er det. Der er så meget, man først rigtig kan forstå og se, når man kommer lidt på afstand af hinanden. – Jeg sidder på celle med fem andre, og diskussionerne går højt om alt mellem himmel og jord. Jeg har fået læse- og rygetilladelse, så jeg vil meget gerne have begge dele herind. Nu må I alle være ganske rolige, det varer vel ikke så længe, inden jeg igen er hjemme hos jer.

En rigtig glædelig jul og et godt nytår, vær nu ved godt mod og lad være med at lade tanken om mig ødelægge jeres glæde. Jeg forsikrer jer for, at det sværeste er tanken om jer.

Tak for pakke og hilsen.

*Jeres Kim*

GEPRÜFT

10. jan. 1945

Kæreste Nitte

Endnu et blad er vendt, og igen ser jeg verden og menneskene under en helt ny vinkel. Du har taget dette på din måde, det ved jeg, og du har tænkt på, hvordan jeg har taget det og prøvet at sætte dig ind i mit sted. Nu skal du høre. Det har været kolossalt

interessant at indleve sig i de forhold, som bydes en fange, og følge alle en fanges reaktioner. Jeg har ofte prøvet at sætte mig ind i, hvordan man ville reagere ved at blive berøvet friheden, og har altid følt, at det ikke ville være vanskeligt at bære, fordi man havde rigeligt med tanker at beskæftige sig med. Dog skød jeg det fra mig som noget bespøtteligt, ligesom når folk siger en ting, men samtidig banker under bordet. Jeg har haft stort udbytte og glæde af mit ophold, og sjældent er en dag til ende, uden at jeg forbavses over, at den allerede er slut. Jeg forsikrer dig for, at jeg var betydelig mere bundet og sat fast, dengang jeg læste. Nu har jeg al den tid, jeg kan ønske mig, såvel til at tænke i som til at læse. Forholdene, de rent materielle, minder stærkt om dem, jeg hele tiden har levet under, og den ensformighed, her hersker, giver så mange tanker, som jeg ikke for alt i verden ville have undværet. Jeg har aldrig haft det med at savne noget, og heller ikke nu gør jeg det. Jeg har flere gange forbavset tænkt på, at det er mærkeligt, at jeg ikke savner friheden. I sådanne øjeblikke føler jeg, at jeg først vil opdage, at jeg har været berøvet den, når jeg får den igen. Endnu en gang er Hanne blevet sat på en hård prøve, og igen lyste hendes og mit forhold op af blind tillid. Jeg fik en nytårshilsen fra mor, Ruth og Hanne. Mor og Ruth skrev, at de savnede mig. Hanne: »Den, der ikke savner dig, er mig.« – Forstår du det?

*Din Kim*

Hils

GEPRÜFT

*Følgende brev blev smuglet ud, skrevet på wc-papir. Beregnet som en appel til kammeraterne og til offentliggørelse i den illegale presse.*

Kære -

Da jeg har en fornemmelse af, at vi i aller nærmeste fremtid kan blive ført sydpå, har I denne hilsen. Der gik 165 sidste nat.

Først vil jeg gerne, at så mange som muligt skal nyde godt af de indtryk, jeg har modtaget, siden jeg blev taget. Jeg ville ønske, at man i de illegale blade ville rette en manende appel til enhver, som arbejder for vort land. Vi vil ikke mere høre denne propaganda for, hvor forfærdelige Gestapos arbejdsmetoder er, og om de ulykkelige, der falder i deres hænder. Alt dette skal bort fra forsiderne, om det så er præster, det er gået ud over. Frem skal vi have alt, hvad der tjener os alle bedst, og alene dette skal stå os klart i det nu kommende lange opløb.

Se, mange er glimrende, så længe de selv bestemmer farten, men små, når de kommer under tvang. Jeg skal give et lille eksempel: Jeg stod ude på toilettet, en ung fyr kom ind som en flygtende kanin, han skulle i forhør. »Piner de en, er det slemt deroppe?« Han var hvid i ansigtet. »Tag det nu roligt, og lad være med at forråde dine kammerater, der sker dig ikke det fjerneste,« sagde jeg så beroligende, jeg formåede. I forhøret tilstod han øjeblikkelig alt, og først bagefter forstod jeg, at jeg, som så mange pennesmørere, havde min del af skylden. Jeg skulle have appelleret til ham som til et mandfolk og sagt, at det var ganske givet, at han ville få tærsk, men at det slet ikke var så vanskeligt at stå for, når man blot ikke lod sig overmande af rædsel for noget så ubetydeligt som en omgang tærsk.

Alle går og forestiller sig disse rædsler, men ikke en tror, at det kan være ham, det gælder, ligesom intet menneske inderst inde vil tro på, at det kan dø i samme time, som det tænker den tanke.

Gestapo er sammensat af såre simple mennesker, der har er-

hvervet sig en ikke ringe evne til at dupere og forskrække små sjæle, men se nøjere på dem under et sådant forhør, og du vil se dem bære en ubehersket utilfredshed til skue, som om de har al deres selvbeherskelse behov, og som om det er nåde, set fra deres side, at de ikke skyder en ned på stedet, fordi man ikke fortæller dem meget mere. Men se på deres øjne, og man ser en umådelig tilfredshed med alt det, det er lykkedes dem at klemme ud af ofret. Ofret selv forstår først bagefter, at det har ladet sig snyde. Ustandselig føler man: »Nu kunne jeg gøre det langt bedre.«

Det, jeg vil, er, at man skal holde op med at tro, at kampen er forbi i samme øjeblik, man er faldet i fjendens klør, nej, så er det først, at man skal til at kæmpe for at bevare alt det, man selv og andre igennem hårde kampe har vundet. Så skal man vise, om man er en mand eller kun en pjattegås. Jeg har tænkt meget på ... mange anser ham jo for en helt eller martyr, jeg anser ham for et menneske, der har været for svag til kampen.

Hør nu her, når du en dag befinder dig i hænderne på forræderne eller tyskerne, så se dem og dig selv lige i øjnene. Den eneste forskydning, der nu er sket i billedet, er, at de nu kan bestemme dine materielle kår. Ellers er de stadig de samme udskud, som de var, før du blev taget. Se på dem og føl rigtigt, hvor underlegne de er dig, og det vil gå op for dig, at disse væsener højst kan opnå at give dig blå mærker og ømme muskler. Se det i øjnene i dag, så du ganske roligt følger dem, som var det den naturligste sag af verden, op på femte sal på Shell-Huset.

Du kommer ind i et værelse eller en gang og får lov til at stå med ansigtet op ad muren. Lad være med at stå febrilsk og tænke på, at du nu måske skal dø. Er du bange for at dø, så er du ikke gammel nok til at påtage dig frihedskampen, eller i hvert fald ikke moden nok. Er denne tvangstanke i stand til at skræmme dig, er du det ideelle emne for et forhør. De stikker dig pludselig

og umotiveret en på siden af hovedet. Er du nogenlunde moden, er selve den forsmædelse at modtage en på siden af hovedet et sådant chok, at Gestapo får overtaget og indpodet ofret en sådan forstemthed, at alt går efter deres hoved.

Tag dem roligt og uden hverken had eller foragt, da begge dele rammer deres overmåde sårbare forfængelighed alt for stærkt. Betragt dem som mennesker og brug deres forfængelighed imod dem selv. Meget forsigtigt, naturligvis, så lader man sig forbløffe af, hvor nemme de er at tumle.

For at tale om en anden ting, så er det harmeligt at se, hvor nemt og frit det er for tyskerne at transportere danske statsborgere såvel til Tyskland som til Shell-Huset. Der burde gås langt hårdere frem mod deres vogne og materiel, end man hidtil har gjort.

Endnu en ting, danskerne skal forandre deres syn på Gestapo. Husk, at I som oftest er elite, eller burde være det, medens de andre for en stor del er noget nervøst rak (ganske vist af samme grund hensynsløse).

Husk, det er ikke leg, og at I ikke kan sige »helle«, når tampen begynder at brænde for vort lands skyld og for vor egen skyld. Og det er ikke nok, at I husker på det, I skal arbejde det ind i jeres bevidsthed, til det er blevet en del af jeres indstilling.

Vestre Fængsel

Jan. 1945

[smuglet ud]

Kære mor.

Du spørger, om der er noget, jeg trænger til. Én ting trænger jeg vældigt til, og det er at komme ud. Ellers er der ikke noget, du ved, jeg har altid kunnet klare mig med lidt.

Mange tak for, hvad du skrev, det gjorde et stærkt indtryk på